

Канд. хім. наук О. М. Вовк, М. А. Чайка,
канд. фіз.-мат. наук О. В. Лопін, канд. техн. наук А. Г. Дорошенко,
канд. техн. наук С. В. Пархоменко, Д. Ю. Косьянов
(Інститут монокристалів НАН України, м. Харків, Україна)

Зміна валентного стану активних іонів ітербію в кераміках гранату $Y_3Al_5O_{12}:Yb$

Вступ

Лазери високої потужності на основі ітрій-алюмінієвого гранату, легованого іонами Yb^{3+} , $Y_3Al_5O_{12}:Yb^{3+}$ (YAG:Yb) є одним із головних напрямків розвитку лазерної техніки [1; 2]. Цей матеріал є одним із перспективних в якості використання для активного середовища лазера з високопотужною діодною накачкою через великий час життя верхнього лазерного рівня, широку полосу поглинання на довжині хвилі діодного випромінювання, широку смугу випромінювання та відсутність концентраційного гасіння люмінесценції [3]. Більше того, YAG:Yb має високе значення коефіцієнта теплопровідності та міцності [4]. Перевага YAG:Yb також в тому, що іони Yb^{3+} мають просту схему енергетичних рівнів, вони мають тільки два мультиплетних рівня ${}^2F_{7/2}$ основного рівня та ${}^2F_{5/2}$ збудженого рівня, котрі розділені величиною енергії 1,2 еВ [5].

Іон ітербію в гранаті існує в двох зарядових станах: 2^+ та 3^+ . Наявність двовалентного іона ітербію в гранаті зменшує час життя верхнього лазерного рівня та, як наслідок, знижує лазерні властивості матеріалу [6]. Іон Yb^{2+} може бути повністю окислений за температур вище $1400^\circ C$, але знання механізмів переходу іонів Yb^{2+} в Yb^{3+} сьогодні неповні.

Дослідження зміни валентного стану іонів ітербію в монокристалі ітербій-алюмінієвому гранаті (YbAG) [7] показали, що кінетика окислення Yb^{2+} описується лінійно-параболічним законом і лімітована процесами дифузійної природи.

Кінетику перезарядки Yb іона в Yb допованих $Y_3Al_5O_{12}$ епітаксійних плівках було досліджено за допомогою *in-situ* оптичної спектроскопії в температурному інтервалі від 900 до $1100^\circ C$ в окислювальній та відновленій атмосфері [8]. В результаті було встановлено, що кінетика Yb^{2+} іонів в епітаксійних плівках не слідує моделі, описаній в праці [7], та не підпорядковується

лінійно-параболічному закону як в монокристалах YbAG. Такі відмінності були пояснені наявністю більш досконалої поверхні в плівках порівняно з монокристалом.

Сьогодні кераміка ітрій-алюмінієвого гранату, допована іонами Yb³⁺, викликає значний інтерес в якості застосування для високопотужних лазерів з діодною накачкою і має перевагу в порівнянні з монокристалами, наприклад при розробці композитного лазерного елемента [9]. Процеси зміни валентного стану іонів Yb під час окислення/відновлення в кераміці Yb:YAG не були досліджені аж до сьогодні. Зерна в кераміці схожі за структурою на монокристал, але поверхня зерен схожа на епітаксійну плівку. Тому кінетика окислення Yb²⁺ в кераміці Yb:YAG не є однозначно передбачуваною. Ми вважаємо, що процеси окислення в кераміці відрізняються як від процесів, що проходять в монокристалах, так і від процесів, що проходять в епітаксійних плівках, та потребують іншої моделі для їхнього опису.

У даній роботі ми вивчали процес зміни валентного стану іонів ітербію в кераміці під час окислювального відпалу і встановили фізичну модель, що описує даний процес.

Експериментальна частина

Кераміка Yb_{0,3}Y_{2,7}Al₅O₁₂ (YAG:Yb 10 ат. %) була синтезована методом реакційного спікання з використанням високочистих порошків Al₂O₃ (> 99,99 %, Baikowski, Франція; *d* = 200÷300 нм), Y₂O₃ (> 99,99 % Alfa Aesar; *d* = 5 мкм) та Yb₂O₃. (> 99,99 %, Alfa Aesar; *d* = 5 мкм). Як домішку, що активізує процеси ущільнення, було використано оксид кремнію SiO₂ у вигляді тетраетилортооксиду TEOS (> 99,99 %, Alfa Aesar) у кількості 0,9 мол. %. Зразки керамік YAG:Yb 10 ат. % отримані спіканням у вакуумній печі за температури 1750 °C протягом 10 год у вакуумі 10⁻³ Па. Більш докладно синтез кераміки складу гранату YAG описаний у роботах [10—11]. Для оптичних досліджень кераміка піддавалась механічній обробці шляхом полірування алмазним абразивом з поступовим зменшенням поліруючого зерна від 30 до 7 мікрон. Після полірування зразки мали форму таблетки діаметром 8 та товщиною 1,2 мм. Структурно-фазовий стан та оптичні властивості зразків кераміки досліджувалася за допомогою рентгенівського дифрактометра ДРОН-3, скануючого електронного мікроскопа (СЕМ) JEOL JSM-6390LV та оптичного спектрометра (Perkin Elmer Lambda 35). Окислення було

виконано в спеціальній вакуумній печі, котра дозволяє швидко знижувати тиск у камері до 4 Па.

Результати

Структурно-фазовий стан та оптичні властивості кераміки

Рентгеноструктурний аналіз (XRD) підтвердив монофазність кераміки, окрім фази гранату інших фаз не було виявлено.

Морфологію кераміки YAG:Yb досліджено за допомогою СЕМ з попереднім термічним відпалом для виявлення міжзеренної границі (рис. 1). Кераміка складалася з зерен розміром 3—40 мкм.

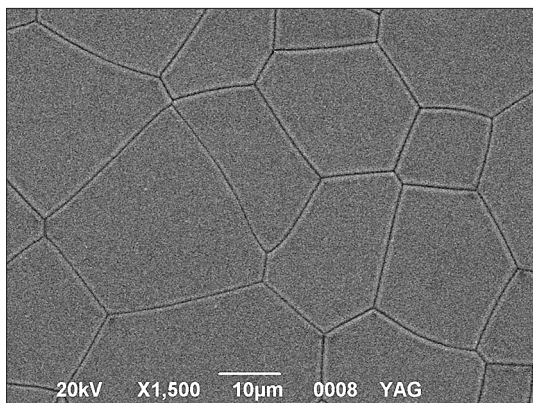

Рис. 1. Мікроструктура кераміки YAG:Yb після термічного відпалу

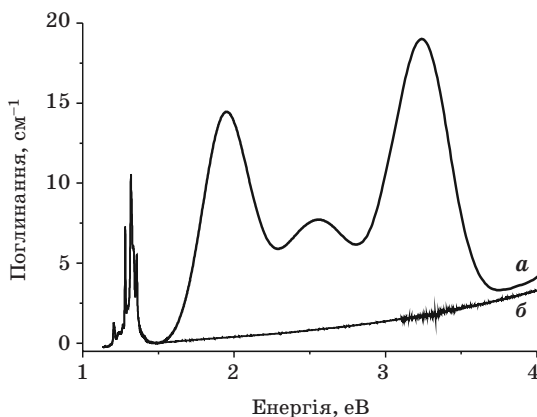

Рис. 2. Спектр поглинання кераміки YAG:Yb:
а — після вакуумного спікання;
б — після окислювального відпалу

Після вакуумного спікання спектр поглинання кераміки YAG:Yb складається з двох груп піків: поблизу 1,32 еВ та широких полос поглинання на 1,94; 2,55 та 3,28 еВ (рис. 2, а). Поглинанню при 1,32 еВ відповідає $4f-4f$ електронний перехід Yb^{3+} , лінії поглинання 1,94 та 3,26 еВ можна приписати поглинанню Yb^{2+} іона [6—7], полоса поглинання на 2,55 еВ може бути приписана F^+ -центру [12]. Після відпалу на повітрі за 1300 °С протягом 15 год полос поглинання на 1,94; 2,59 та 3,26 еВ не спостерігається, в той час як поглинання іона Yb^{3+} не змінилося (рис. 2, б).

Кінетика окислення іонів Yb^{2+}

Вивчення кінетики окислення іона Yb проводилося в спеціальній печі за трьох різних температур: 860, 890, 920 °С. Експеримент було виконано відповідно до наступних кроків. Зразок помістили у вакуумну піч та відкачали до тиску менш ніж 4 Па. Нагрівання та охолодження зразка проводилося за тиску в камері 4 Па. За даного тиску процеси перезарядки іонів Yb в кераміці майже припиняються.

Для підтвердження даного факту було проведено серію досліджень. Дані досліди показали, що величина концентрації іонів Yb^{2+} при нагріванні та охолодженні за тиску 4 Па змінюється лише в тисячних частках.

При досягненні потрібної температури процес окислення забезпечується шляхом заповнення камери атмосферою повітря. Через заданий проміжок часу камера відкачується до тиску 4 Па і зразок охолоджується. Для отримання наступної кінетичної точки зразок відпалювали за такої самої температури, але протягом іншого часу відповідно до процедури, описаної вище.

Було отримано набір спектрів поглинання зразків кераміки YAG:Yb після окислювального відпалу за трьох температур: 860, 890, 920 °С протягом різного часу. На рис. 3 показано спектри поглинання в діапазоні енергій від 1,5 до 4,0 еВ зразків кераміки YAG:Yb , які були відпалені за температури 890 °С протягом 10, 40, 160 та 760 хв.

Спектри були розкладені за допомогою програми FITYK 0.9.8 на Гаусіани.

Контроль за концентрацією іонів Yb^{2+} було здійснено через виміри параметру полоси поглинання, центр котрої знаходиться на 1,94 еВ (640 нм) [7]. Концентрація іонів Yb^{2+} розраховувалася за допомогою формули Смакули—Декстера (1) [13]:

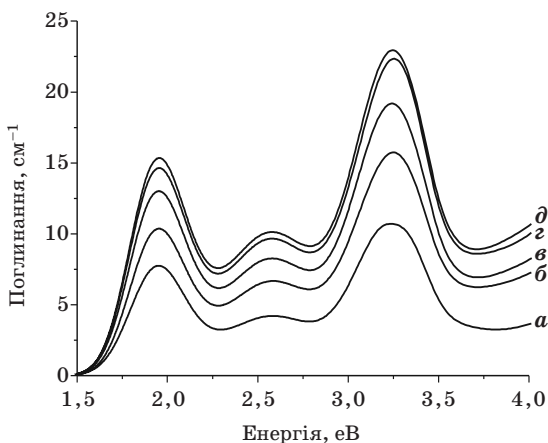

Рис. 3. Спектр поглинання кераміки YAG:Yb після окислювального відпалу за температури 890 °С без витримки (а), та протягом 10 (б), 40 (в), 160 (г), 760 хв (д)

$$n = 0,87 \cdot 10^{17} \frac{a_0}{(a_0^2 + 2)^2} \cdot \frac{\Delta E}{f} k_0, \quad (1)$$

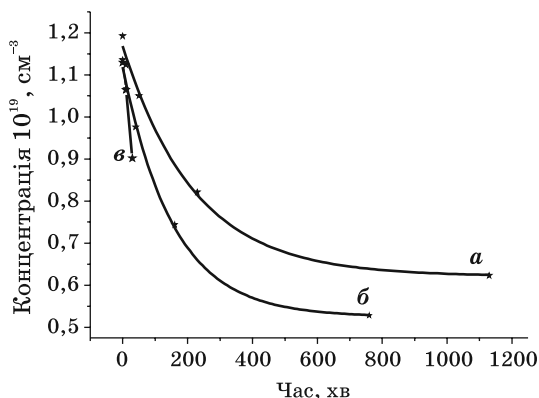

Рис. 4. Залежність концентрації іонів Yb^{2+} від часу окислювального відпалу за 860 (а), 890 (б) та 920 °С (в)

де n — концентрація поглинаючих центрів; a_0 — коефіцієнт заломлення на максимумі полоси поглинання; $a_0 - 1,82$, f — сила осцилятора; E — напівширина полоси поглинання; k_0 — коефіцієнт поглинання в максимумі.

На рис. 4 зображено залежність концентрації іонів Yb^{2+} від часу відпалу за трьох температур: 860, 890, 920 °С.

Обговорення результатів

Вакуумне спікання проводиться у відновлювальній атмосфері. Це призводить до формування двовалентних іонів Yb . Під час синтезу кисень випаровується з кераміки у молекулярному вигляді O_2 . Це призводить до формування вакансій кисню (V''_O) та двох електронів (e^-). Ці електрони можуть захоплюватися вакансіями, формуючи F^+ -центри, або відновлюють Yb^{3+} -іони до двовалентного стану: $\text{Yb}^{3+} + e^- \rightarrow \text{Yb}^{2+}$.

У праці [7] для описання кінетики окислення іонів Yb^{2+} в монокристалах YbAG була використана лінійно-параболічна модель. Відповідно до даної моделі монокристал YbAG можна розділити на дві зони — окислена та відновлена. Концентрація Yb^{2+} -іонів в окисленому шарі близька до нуля, у відновленій області концентрація Yb^{2+} еквівалентна концентрації іонів у повністю відновленому зразку.

Процес окислення проходить у три стадії. На першій стадії йде процес поглинання кисню поверхнею та генерація дефектів, таких як дірки ($h \bullet$). Наступна стадія включає дифузію кисневих дефектів через окислений шар кристалу до границі поділу окислений/відновлений шар. На третій стадії відбувається окислення іонів Yb^{2+} . Разом з окисленням іонів Yb^{2+} границя поділу

окислений/відновлений шар переміщується до центру кристалу. Швидкість процесу лімітується найменш повільною стадією. Дана модель не може бути використана для описання процесів окислення в полікристалічних матеріалах, адже згідно з нею границя поділу окислений/відновлений шар має плоску форму, у випадку з полікристалічними матеріалами — іншу (за рахунок малого розміру зерен). Проте стадії проходження процесу окислення для кераміки схожі з такими для монокристалів. На першій стадії окислення кисень з атмосфери проникає в кераміку через міжзеренну границю, а потім — в об'єм зерна. Інші стадії окислення мають однакову з монокристаллами природу взаємодії. Але поглинання кисню з границі зерна відрізняється через нижчий парціальний тиск кисню та більш гладку поверхню, котра близька до стану поверхні в епітаксійних плівках.

Поглинання кисню поверхнею кераміки призводить до генерації дірок ($h\bullet$). Біля поверхні кераміки створюється їх надлишкова концентрація, що призводить до появи градієнту концентрації та, як наслідок, дифузії дірок з поверхні до об'єму кераміки. Дифузія дірок до об'єму супроводжується зворотною дифузією кисневих вакансій до поверхні. Дані дірки дифундують в об'єм зерна та окислюють іони Yb^{2+} , котрі змінюють свій стан з двовалентного на тривалентний [7]. Таким чином проходить реакція зміни зарядового стану іонів ітербію.

Дана реакція подібна до реакцій у твердій фазі, що описуються геометричною моделлю Яндера [14]. Цю модель було розроблено для визначення кінетики твердофазової реакції між двома частинками, які утворюють структуру ядро/оболонка і вступають у реакцію з утворенням шару продукту, який відокремлює вихідні частинки. У більшості випадків дифузійний масоперенос та хімічна взаємодія грають визначальну роль у кінетиці подібних реакцій. Для даного типу реакцій (у твердій фазі) концентрація речовин є константою, змінюється тільки кількість речовини, тому швидкість реакції є залежністю від часу константи a (т. з. «ступінь перетворення»):

$$a = \frac{V_0 - V_t}{V_0}, \quad (2)$$

де V_0 — початкова та V_t — величина речовини при t .

Модель Яндера складається з двох типів рівнянь. Перше рівняння описує реакції, лімітовані процесами дифузійної природи (3); інше рівняння — для опису реакцій, лімітованих процесами кінетичної природи (4) [14]:

$$\left[1 - (1 - a)^{1/3} \right]^2 = \frac{2D}{r_0^2} t = k_y t, \quad (3)$$

$$\left[1 - (1 - a)^{1/3} \right] = \frac{k}{r_0} t, \quad (4)$$

де D — коефіцієнт дифузії; r_0 — радіус частинки в початковий момент часу t_0 ; k_y — константа Яндера.

Рівняння (3) та (4) були використані для розрахунку константи Яндера для окислювальних процесів у зразках кераміки

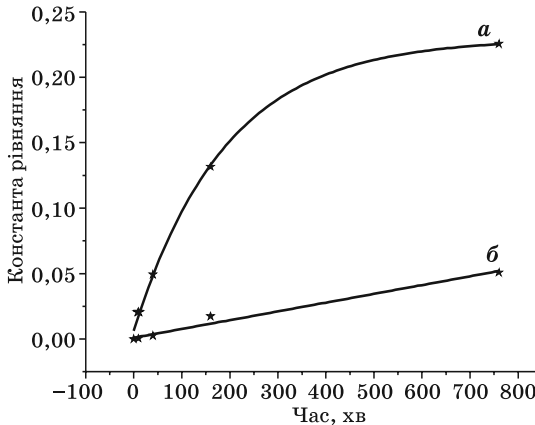

Рис. 5. Залежність зниження ступеня перетворення $[1 - (1 - \alpha^{1/3})]$ (а) і $[1 - (1 - \alpha^{1/3})]^2$ (б) від часу окислювального відпалу за температури 890 °C

YAG:Yb для реакцій, що підпорядковуються процесам кінетичної (рис. 5, а) та дифузійної (рис. 5, б) природи. Із даного графіка чітко видно, що процес зміни валентного стану іонів Yb^{2+} в кераміках YAG:Yb лімітовано процесами дифузійної природи, а саме — дифузією кисневих вакансій.

Для розрахунку енергії активації процесу перезарядки іонів Yb^{2+} в кераміках YAG:Yb було визначено константу Яндера для трьох температур: 860, 890, 920 °C. Її було визначено із нахилу кривої залежності концентрації іонів Yb^{2+} від часу. Побудовано залежність логарифму константи Яндера від температури. З даного графіка була визначена енергія активації. Дана величина склала $(1,54 \pm 0,46)$ еВ. Ця величина лише трохи більша за аналогічне значення енергії активації, обчисленої для монокристалу (1,43 еВ) [7]. Однозначної відповіді на питання, чому існує така відмінність, сьогодні ми дати не можемо. Тому планується проведення порівняльних досліджень перезарядки іонів ітербію в монокристалі та кераміці в рамках одного експерименту.

Для розрахунку енергії активації

Ми вважаємо, що головною причиною такої відмінності є відмінності у внутрішній будові кераміки та монокристалу, а саме, у відмінності у значенні парціального тиску біля поверхні монокристалу та біля зерна кераміки.

Висновки

Кераміку YAG:Yb було синтезовано методом реакційного спікання у вакуумі за високих температур. У кераміці були виявлені три полоси поглинання, котрі зникають під час окислювального відпалу, відповідають за Yb²⁺-іони та F⁺-центри, в той час як смуга поглинання Yb³⁺ залишається незмінною під час такого відпалу. Було визначено залежність зміни концентрації іонів Yb²⁺ з часом для трьох температур: 860, 890 та 920 °C. Кінетика перезарядження іонів Yb в кераміці YAG описується за допомогою геометричної моделі Яндера та лімітується дифузиею кисню через зразок. Значення величини енергії активації процесу окислення іонів Yb — 1,54 еВ, що дещо вище, ніж у монокристалах. Причина відмінності у швидкості протікання реакції окислення іонів Yb²⁺ для монокристала та кераміки може полягати у відмінності їхньої внутрішньої будови, що призводить до різниці в показниках парціального тиску кисню біля поверхні монокристалу та біля зерна у кераміці.

Подяка

Дана робота виконана за підтримки гранту УНТЦ №5966 та проекту № 0113U003231 програми фундаментальних досліджень «Фундаментальні проблеми наноструктурних систем, наноматеріалів, нанотехнологій» НАН України.

Бібліографічний список

1. Laser demonstration of Yb₃Al₅O₁₂ (YbAG) and materials properties of highly doped Yb:YAG / F. D. Patel, E. C. Honea, J. Speth [etc.] // *Quantum Electronics*. — 2001. — Vol. 37, № 1. — P. 135—144.
2. High-average-power 1-μm performance and frequency conversion of a diode-end-pumped Yb:YAG laser / C. Bibeau, R. J. Beach, S. C. Mitchell [etc.] // *Quantum Electronics*. — 1998. — Vol. 34, № 10. — P. 2010—2019.
3. Scalable concept for diode-pumped high-power solid-state lasers / A. Giesen, H. Hügel, A. Voss [etc.] // *Applied Physics B*. — 1994. — Vol. 58, № 5. — P. 365—372.
4. Fan T. Y. Heat generation in Nd:YAG and Yb:YAG / T. Y. Fan // *Quantum Electronics*. — 1993. — Vol. 29, № 6. — P. 1457—1459.
5. Wood D. L. Energy levels of Yb³⁺ in garnets / D. L. Wood // *The Journal of Chemical Physics*. — 1963. — Vol. 39, № 7. — P. 1671—1673.
6. Yang P. Concentration quenching in Yb:YAG / P. Yang, P. Deng, Z. Yin // *Journal of Luminescence*. — 2002. — Vol. 97, № 1. — P. 51—54.
7. Kreye M. An optical in-situ study of the re-oxidation kinetics of mixed valent Yb₃Al₅O₁₂ / M. Kreye, K. D. Becker // *Physical Chemistry Chemical Physics*. — 2003. — Iss. 5, № 11. — P. 2283—2290.

8. Процеси перезарядження йонів $\text{Yb}^{3+} \leftrightarrow \text{Yb}^{2+}$ в епітаксійних плівках $\text{Yb}:\text{Y}_3\text{Al}_5\text{O}_{12}$ під час високотемпературних відпалів / [Н. В. Мартинюк, О. А. Бурий, С. Б. Убізський, І. І. Сиворотка] // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка», серія «Електроніка». — 2013. — № 764. — С. 119—128.

9. Multilayer YAG/Yb:YAG composite ceramic laser / K. Yang, X. Ba, J. Li [etc.] // Selected Topics in Quantum Electronics. — 2015. — Vol. 21, № 1. — P. 168—172.

10. Phase formation and densification peculiarities of $\text{Y}_3\text{Al}_5\text{O}_{12}:\text{Nd}^{3+}$ during reactive sintering / R. P. Yavetskiy, V. N. Baumer, D. Yu. Kosyanov [etc.] // Journal of Crystal Growth. — 2014. — Vol. 401. — P. 839—843.

11. Fabrication and characterization of 1—4 at. % $\text{Nd}^{3+}:\text{Y}_3\text{Al}_5\text{O}_{12}$ laser ceramics by solid-state reactive sintering / V. N. Baumer, A. G. Doroshenko, D. Yu. Kosyanov [etc.] // Proc. Int. Conf. Oxide Materials for Electronic Engineering — Fabrication, Properties and Applications (OMEE-2014). — 26—30 May 2014: Book of Conference Proceedings. — Lviv, Ukraine. — P. 129—130.

12. Ab initio study of a charged vacancy in yttrium aluminum garnet ($\text{Y}_3\text{Al}_5\text{O}_{12}$) / J. Chen, T. C. Lu, Y. Xu [etc.] // Physica B (Condensed Matter) — 2008. — Vol. 20, iss. 32. — Article id. 325212, 6 pp.

13. *Dexter D. L.* Absorption of light by atoms in solids / D. L. Dexter // Phys. Rev. — 1956. — Vol. 101, Iss. 1. — P. 48—55.

14. *Carter R. E.* Kinetic Model for Solid-State Reactions / R. E. Carter // J. Chem. Phys. — 1961. — Vol. 34. — P. 2010—2015.

Рецензент канд. техн. наук Варганов В. В.